

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗІОНА**

ОНОПРІЄНКО-КАПУСТІНА НАТАЛІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 378.091.3:364-43]:159.923.2

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
САМОЕФЕКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНИХ
СЛУЖБ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис
Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор
Балахтар Валентина Вікторівна,
професор кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецького національного університету імені Юрія
Федьковича (м. Чернівці).

Офіційні опоненти: доктор психологічних наук, професор
Павелків Роман Володимирович,
професор кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету
(м. Рівне);

доктор психологічних наук, доцент
Столярчук Олеся Анатоліївна,
доцент кафедри психології особистості та соціальних
практик Інституту людини Київського університету
імені Бориса Грінченка (м. Київ).

Захист відбудеться «6» травня 2021 р. об 11 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.451.02 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.ipood.com.ua та в бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розісланий «03» квітня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. М. Ігнатович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Реалізація соціальної політики, забезпечення соціального захисту населення в умовах реального часу потребує високого рівня організації діяльності соціальних служб з надання соціальних послуг, реалізації діяльності відповідно до статутних документів, цивільно-правових договорів, в яких визначено перелік соціальних послуг, категорії осіб, яким вони надаються, за наявності відповідної підготовки їх працівників, з дотриманням державних стандартів соціальних послуг, етичних, правових норм і принципів надання соціальних послуг (Про соціальні послуги, 2020, ст. 7). Це спонукає суспільство висувати особливі вимоги до професійної діяльності фахівців соціальних служб, якості і підвищення ефективності надання соціальних послуг населенню загалом і вразливим категоріям в умовах пандемії COVID-19 зокрема.

Діяльність соціальних служб обумовлена змістом і функціями соціальної роботи як інструменту реалізації соціальної політики держави щодо надання соціальних послуг населенню (Балахтар, 2019), спрямованих на забезпечення соціального добробуту країни, задоволення широкого кола соціальних потреб різних категорій населення незалежно від їх особливостей (соціально-економічного класу, віку і статі, національних чи сексуальних меншин, політичних переконань тощо). Це висуває особливі вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців соціальних служб, які мають бути спроможними успішно реалізувати професійну діяльність у сфері соціального захисту населення, бути переконаними у власних потенційних можливостях щодо конструктивного вирішення складних ситуацій надання соціальної допомоги, що, в свою чергу, зумовлює розвиток їх самоефективності.

Аналіз наукових досліджень і публікацій свідчить, що проблема розвитку самоефективності особистості вже була предметом уваги дослідників, зокрема, досліджувалася самоефективність особистості, її зміст, індикатори, чинники (Bandura, 2004, 2008, 2012; Maddux, 2012); переконання людей у здатності досягати певної мети (Bandura, 1977); творча самоефективність (Jaiswal, Dhar, 2015; Jaussi, 2014); особливості розвитку в умовах освітнього закладу (Гайдар, 2008; Bouffard, Bouchard, Goulet, 2005; Schunk, Benedetto, 2015 та ін.); самоефективність як предиктори академічної саморегуляції, досягнень студентів (Lee W., Lee M., Bong, 2014; Schunk, Benedetto, 2015; Mastenbroek, Jaarsma, Scherpbier, 2014), її роль у прогнозуванні навчання, здатності до інновацій і ризику (Salanova, Lorente, Martinez, 2012); зв'язок самоефективності з колективною ефективністю зокрема (Weisberg, 2018).

Досліджувалася специфіка проявів самоефективності через призму результативності (Геодакян, 1989; Корсини & Ауэрбах, 2006; Miles & Maurer, 2012 та ін.), самоздійснення (Казанжи, 2020; Кокун, 2016), мотивації (Пачковський, 2009; Кревська, 2018; Wang, Wei, Harada & Minamoto, 2010), компетентності (Бандурка & Соболев, 2000; Несдел & Пинтер, 2000; Рикель, 2011), актуалізацію творчого потенціалу особистості задля досягнення вершин у професійній діяльності (професійного «акме», Деркач & Зазыкин, 2003).

Самоефективність особистості розглядалася в контексті оцінювання її особистісних якостей, яка є множинною і залежить від контексту ситуації (академічна, фізична, професійна та ін.) й свідчить про багатогранність віри людини в саму себе (Clearly & Zimmerman, 2006).

Крім того, самоефективність розглядалася як важливий чинник успіху фахівців з різних сфер діяльності: керівників освітніх організацій (Бондарчук, 2013, 2015 та ін.), підприємців (Креденцер, 2016 та ін.), педагогічних працівників (Мушегов, 2016; Barni, Danioni, 2019), у сфері академічних досягнень (Artino, 2012), студентів OECD (2019) тощо.

Щодо самоефективності майбутніх фахівців з соціальної роботи, то вона вивчалася фрагментарно, переважно у контексті становлення особистості фахівців з соціальної роботи (Балахтар, 2018) та ін. У працях науковців вивчались окремі аспекти формування гендерної чутливості у фахівців у сфері соціальних служб, особливості включення гендерного компоненту у їх професійну діяльність (Гришак, 2006; Черноус, Вишньовський, 2017 та ін.) тощо. В основному науковці обмежувалися констатацією ролі самоефективності в контексті успішності самоефективності особистості, в той час, як питанню її розвитку приділялося значно менше уваги. Разом з тим, проблема розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, попри всю її актуальність, не була предметом спеціальної уваги дослідників.

Таким чином, актуальність, практична значущість і недостатня розробленість проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження *«Психологічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, зокрема за темою «Психологічний супровід навчання різних категорій дорослого населення» (номер держреєстрації РК № 0117U001073).

Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (протокол № 2 від 29 лютого 2016 р.), узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 14 червня 2016 р.).

Об'єкт дисертаційного дослідження: самоефективність майбутніх фахівців соціальних служб.

Предмет дослідження: психологічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й емпірично дослідити сутність, складові, особливості та умови розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Відповідно до мети та гіпотези були поставлені такі **завдання** дослідження:

1) виокремити основні наукові підходи до вивчення розвитку самоефективності особистості загалом і майбутніх фахівців соціальних служб

зокрема;

2) обґрунтувати зміст, складові, критерії і показники розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб;

3) дослідити рівні та особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб;

4) розробити та апробувати програму розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Організація та експериментальна база дослідження. Дослідження здійснено впродовж 2016-2020 рр. на базі закладів вищої освіти з різних регіонів України, зокрема: Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Інституту екології, економіки і права. У дослідженні взяли участь 243 майбутніх фахівців соціальних служб, які навчалися у зазначених закладах.

Методи дослідження. З метою розв'язання визначених завдань і перевірки гіпотези було використано комплекс теоретичних, емпіричних та статистичних методів:

– *теоретичні*: теоретичний аналіз, класифікація, узагальнення й систематизація основних наукових підходів до проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, що використовувалися задля визначення теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми;

емпіричні – психодіагностичні методики, які уможливили дослідження рівнів розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, зокрема для дослідження: а) гностично-рефлексивної складової: методика рефлексивності А. Карпова, авторська методика «Роль самоефективності в діяльності майбутнього працівника соціальних служб»; б) афективно-ціннісної складової: авторська модифікація методики незавершених речень «Ставлення майбутнього фахівця соціальних служб до розвитку самоефективності»; методика Р. Янов-Бульман «Шкала базових переконань» (в адаптації О. Кравцової); методика дослідження самооцінки особистості С. Будассі; в) поведінково-регулятивної складової: шкали «Автономія», «Управління середовищем», «Особистісне зростання», «Цілеспрямованість життя» опитувальника К. Ріф «Психологічне благополуччя» (у модифікації С. Карсканової); авторська методика «Аналіз ситуацій навчально-професійної діяльності майбутнього фахівця соціальних служб, що потребують розвитку самоефективності»;

– *формувальний експеримент*;

– *математично-статистичні методи* (первинні статистики, кореляційний, кластерний, дисперсійний аналізи). Статистична обробка даних і графічна презентація результатів здійснювалась за допомогою комп'ютерної програми SPSS (версія 23.0).

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечувалася методологічним обґрунтуванням основних положень дисертаційного дослідження; експериментальною перевіркою гіпотез; репрезентативністю

вибірки; кількісним та якісним аналізом отриманих результатів; статистичною значущістю експериментальних даних.

Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягає в тому, що в ній авторкою:

вперше:

- визначено сутність самоефективності фахівця соціальних служб як упевненість (внутрішні переконання), віру і здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб і надання соціальних послуг різним категоріям населення;

- обґрунтовано зміст, критерії і показники гностично-рефлексивної, афективно-ціннісної і поведінково-регулятивної складових розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб;

- виявлено гендерно-вікові та організаційно-професійні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб;

- теоретично обґрунтовано та апробовано програму розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб;

поглиблено знання про самоефективність особистості та специфіку її прояву у фахівців соціальних служб, психологічні засади успішної професійної діяльності майбутніх фахівців соціальних служб;

подальшого розвитку дістали положення про вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальних служб на засадах розвитку їх самоефективності.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що фактичні матеріали, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження можуть стати підґрунтям розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб задля досягнення ними професійного «акме» у майбутній роботі. Апробований у роботі психодіагностичний інструментарій можна використати для моніторингу рівнів розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, а розроблену та апробовану програму тренінгу «Розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб» – у процесі професійної підготовки зазначеної категорії майбутніх фахівців. Окрім того, матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у роботі викладачів закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку майбутніх фахівців соціальних служб, у процесі викладання дисциплін «Педагогічна та вікова психологія», «Психологія соціальної роботи», «Тренінг формування фахових навичок» тощо.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес: ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка про впровадження № 364 від 25.06.2020 р.); ПВНЗ «Інститут екології, економіки і права» (довідка про впровадження № 112/1 від 14.05.2019 р); Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 98/04-а від 27.05.2020 р.); проходження практичної професійної підготовки майбутніх фахівців соціальних служб на базі Департаменту соціального захисту

населення Чернівецької обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 04-2966 від 30.08.2019 р.).

Апробація роботи. Головні положення і результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня, зокрема: *міжнародних* – «Інституціональні перетворення в суспільстві: світовий досвід і українська реальність» (Мелітополь, 2016 р.); «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти» (Київ, 2019 р.); «Актуальні проблеми психології розвитку особистості» (Київ, 2020 р.); *всеукраїнських* – «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2016 р.); «Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти» (Київ, 2017 р.); «Інноваційна діяльність та дослідно-експериментальна робота в сучасній освіті» (Чернівці, 2017 р.); «Психолого-педагогічне забезпечення громадської підтримки освітніх інновацій» (Київ, 2017 р.).

Публікації. Результати дослідження відображено в 11 публікаціях, із них: 5 статей у наукових фахових виданнях України (з них 2 – у наукометричних виданнях), а також 1 – у наукометричному електронному виданні; 5 публікацій у збірниках наукових праць, матеріалів і тез науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій (українською та англійською мовами), вступу, 3 розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (255 найменувань, з них – 67 англійською і литовською мовами), додатків. Текст дисертації містить 24 таблиці, 44 рисунки. Повний обсяг дисертації – 230 сторінок, з них – 164 сторінки основного обсягу.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить обґрунтування актуальності проблеми дослідження та обраного напрямку дисертаційної роботи, розкриває її об'єкт, предмет, основну мету, завдання, теоретико-методологічні підходи та методики дослідження. Викладено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи. Наведено відомості про апробацію результатів дослідження та публікації за темою дисертації.

У **першому розділі** роботи «**Теоретико-методологічні засади дослідження проблеми самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб**» викладено теоретико-методологічні основи дослідження проблеми самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, визначено сутність і складові самоефективності з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців соціальних служб, проаналізовано проблеми розвитку їх самоефективності у процесі професійної підготовки.

За результатами теоретичного аналізу літератури виявлено неоднозначність трактування поняття «**самоефективність**». Виокремлено основні підходи щодо дослідження проблеми самоефективності особистості: соціально-когнітивний: **самоефективність** як усвідомлена здатність протистояти

складним ситуаціям та впливати на ефективність діяльності й функціонування особистості в цілому (А. Бандура, В. Bell, Д. Майерс, S. Kozlowski та ін.); психоаналітичний – самоефективність як особистісна властивість, що спонукає особистість до подолання відчуття неадекватності, неповноцінності (З. Фрейд та ін.), досягнення успіху (А. Адлер та ін.); гуманістичний – самоефективність пов'язують із самоактуалізацією (Г. Балл, А. Маслоу, К. Роджерс та ін.); суб'єктний – самоефективність як власна активність людини, її здатність до самостійного вибору на пряму самовизначення, саморозвитку, самореалізації та ін. (К. Абульханова-Славская, А. Брушлинський та ін.); вчинків – самоефективність розглядають у контексті вчинку, що дозволяє виявити і реалізувати свій потенціал, досягнути максимально можливого на рівні розвитку власної психіки і себе як її суб'єкта (В. Роменець, В. Татенко та ін.); компетентнісний – самоефективність як компетентність особистості, що характеризує її здатність управляти власним розвитком і діяльністю задля ефективного досягнення визначених завдань (Е. Головіна, О. Кокун, Н. Панасенко, І. Скотникова та ін.); особистісно-діяльнісний – самоефективність як підструктура свідомості, пов'язана з самооцінкою, самоставленням, рефлексією, ступенем впевненості в успішному розв'язанні певних завдань, виконання конкретної діяльності (А. Бояринцева, С. Пантїлєєв, та ін.); генетико-моделлючий – самоефективність як результат самомоделювання і саморозвитку особистості (С. Максименко та ін.); концептуальний – самоефективність як внутрішнє переконання вчителя у наявності необхідних потенційних можливостей та відповідного рівня професійної компетентності для реалізації рольових очікувань всіх суб'єктів освітнього процесу (О. Бондарчук та ін.); технологічний – самоефективність як «внутрішньої» психологічної детермінанти розвитку організаційної культури організацій (Л. Карамушка, О. Креденцер та ін.); ресурсний – самоефективність як «внутрішня» психологічна детермінанта становлення особистості фахівця, реалізації її потенціалу (В. Балахтар та ін.); акмеологічний підхід – самоефективність як переконання людини щодо здатності знаходити своє місце у соціумі, самостійно управляти власною поведінкою та розвитком з метою бути продуктивною особистістю, досягнути вершин «акме» (А. Деркач, В. Зазикін, О. Карпенко, А. Кічук та ін.) тощо.

В якості базового запропоновано акмеологічний підхід, у межах якого самоефективність розглядаємо як важливий чинник досягнення майбутніми соціальними фахівцями професійного «акме». Самоефективність при цьому вивчаємо з огляду на можливість її розвитку в спеціально організованому психологічному навчанні, забезпечуючи соціально-психологічний супровід розвитку самоефективності фахівців, їхньої переконаності, віри у власні можливості реалізовувати діяльність, оцінку власної ефективності та очікування щодо неї на шляху до самореалізації у майбутній професійній діяльності.

У структурі самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб виокремлюємо змістовні складові, що забезпечують її розвиток: гностично-рефлексивну (критерій: обізнаність щодо сутності самоефективності, шляхів її

розвитку та ролі у майбутній професійній діяльності, показники: рефлексивність; чіткі уявлення щодо самоефективності та її ролі у діяльності соціального працівника; знання складових і показників самоефективності; розуміння можливостей і умов розвитку самоефективності), афективно-ціннісну (критерій: ціннісне ставлення до самоефективності фахівця соціальних служб та її розвитку, показники: ціннісне ставлення до самоефективності фахівця соціальної роботи; спрямованість на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності; переконання щодо власної цінності), поведінково-діяльнісну (критерій: здатність до проявів самоефективності у професійній діяльності; показники: здатність до автономії, управління подіями й середовищем; особистісного зростання; цілеспрямованість) тощо

Виокремлено психологічні проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб на макро-(рівні суспільства), мезо-(рівні діяльності фахівців соціальної служби та їх професійної підготовки), макрорівні (рівні особистості). На кожному з цих рівнів виявлено сприятливі та гальмівні психологічні чинники розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі надання соціальної підтримки, задоволення актуальних потреб різних категорій населення, сприяння їхній успішній соціалізації тощо. Так, одним із сприятливих чинників розвитку самоефективності фахівців соціальних служб на макрорівні є соціальна політика держави, що декларує соціальну захищеність громадян, фінансування соціальних програм; право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку та ін. Разом з тим, законодавство у нашій державі не є досконалим і потребує більш глибокого аналізу і перекоординації відповідно до вимог сьогодення. Зокрема, варто звернути увагу і на вплив таких чинників як заробітна плата, що позначається як на діяльності майбутніх фахівців, так і на їхній самоефективності у сфері соціального захисту вразливих верств населення.

Щодо *чинників мезорівня* – вони вказують на соціальне оточення як зовнішній чинник розвитку самоефективності особистості, де відбувається соціалізація особистості, засвоєння набору відповідних соціальних ролей тощо (Л. Грошева, 2013; Завалишина, 2005 та ін.). До сприятливих чинників розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб мезорівня можна віднести важливе місце у діяльності соціальних служб соціокультурних цінностей або морально-етичних орієнтирів у контексті досягненні гуманної мети – служіння на благо людей, що потребують соціальної допомоги (Васильченко, 2013, Шмелева, 1995 та ін.). До гальмівних чинників - несприятливі тенденції та труднощі у сфері соціальних служб, зумовлені застосуванням форм і методів директивного управління, недооцінкою гнучких та ефективних форм соціального регулювання. Серед негативних чинників мезорівня також варто звернути увагу на проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців соціальних служб, зокрема, відсутність спеціальних курсів, спрямованих на розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, недостатню кількість годин, відведених на опанування психологічних дисциплін, особливо практичного спрямування. До того ж йдеться про велику особисту відповідальності за результати справи, що зумовлює високу емоційну

напруженість і, як наслідок, високу ймовірність виникнення емоційного вигорання та професійних деформацій особистості. Саме тому важливим є забезпечення психологічного супроводу майбутніх фахівців соціальних служб у процесі їх професійної підготовки у ЗВО, в процесі якого можна, зокрема створити умови для розвитку самоефективності. Наразі такий супровід у ЗВО практично відсутній.

Виявлено, що розвиток самоефективності майбутнього фахівця у сфері соціальних служб сприятиме: на мікрорівні (рівні особистості) – формуванню особистісних якостей фахівців (рис, якостей, цінностей, здібностей), що спонукають фахівця розвивати самоефективність) під час набуття освіти за спеціальністю, обізнаність із законодавством, зі стандартами та техніками надання соціальних послуг, володіння основами психології, педагогіки та догляду за хворими, володіння ПК тощо; на мезорівні (рівні соціальних служб і підготовки фахівців) – створенню розвивального освітнього середовища як чинника розвитку самоефективності особистості, включення майбутніх фахівців у спільну діяльність із надання соціальної допомоги як такої, де відбувається професійна соціалізація особистості та засвоєння відповідних соціальних ролей (Завалишина, 2005 та ін.), опануванню культурних і суспільних традицій певного середовища чи колективу соціальної служби; на макрорівні (рівні реалізації соціальної політики держави) – вдосконаленню законодавства, соціальної політики держави, що регламентують діяльність соціальних служб, в т.ч. й фахівця у певних ситуаціях (умовах).

Другий розділ **«Емпіричне дослідження рівнів, складових та особливостей самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб»** присвячено висвітленню результатів констатувального етапу експериментального дослідження самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. Обґрунтовано вибір діагностичного інструментарію для виявлення рівнів розвитку та особливостей самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, наведено результати відповідного дослідження.

В емпіричному дослідженні взяли участь 243 майбутніх фахівців соціальних служб, які були розподілені на групи за: 1) гендерно-віковими характеристиками: статтю – жінки (75,3%) та чоловіки (24,7%); віком – до 18 років (23,0%); від 19 до 20 років (41,6%); понад 20 років (35,4%); 2) освітньо-професійними й демографічними характеристиками: спеціалізацією – соціальні педагоги (51,9%) і фахівці з соціальної роботи (48,1%); досвідом у сфері соціальної роботи – наявний (83,1%); відсутній (16,9%); місцем проживання – село (39,1%) та місто (60,9% досліджуваних).

За результатами емпіричного дослідження виявлено недостатній рівень розвитку всіх складових самоефективності і, особливо, поведінково-регуляторної складової (табл. 1).

Так, високий рівень гностично-рефлексивної та афективно-ціннісної складових виявлено у 16% і 15,2% досліджуваних, а поведінково-регуляторної – лише у 8,6% майбутніх фахівців соціальних служб. Натомість низьким рівнем гностично-рефлексивної складової характеризуються 31,7%,

афективно-ціннісної – 56,4%, а поведінково-регулятивної – 70,8%.

Детальний аналіз показав, що недостатні рівні розвитку гностично-рефлексивної складової зумовлені низькими значеннями рефлексивності для понад половини досліджуваних майбутніх фахівців (53,9%) та їх недостатньою обізнаністю з сутності, складових (43,2%), умов розвитку самоефективності (40,7%), її ролі у майбутній професійній діяльності (52,3%).

Таблиця 1

**Розподіл досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб
за складовими розвитку самоефективності**

Складові розвитку самоефективності	Рівні прояву, кількість досліджуваних, у%		
	низький	середній	високий
гностично-рефлексивна	31,7	52,3	16,0
афективно-ціннісна	56,4	28,4	15,2
поведінково-регулятивна	70,8	20,6	8,6

Щодо афективно-ціннісної складової йдеться про низький рівень ціннісного ставлення до самоефективності та її розвитку у значній кількості досліджуваних (53,9%), недостатньо розвинуті базові переконання щодо цінності «Я» (37,4%), справедливості (54,7%) й контрольованості світу (41,6%) та ін.

Стосовно поведінково-регулятивної складової можна відзначити недостатню здатність до проявів самоефективності у навчально-професійній діяльності, зумовлені низьким рівнями автономії (69,5%), цілеспрямованості життя (74,5%), здатністю до управління середовищем (69,5%) й особистісного зростання (66,7%) у переважній частині досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб.

Усе це зумовлює недостатній розвиток самоефективності загалом, особливо порівняно із іншими категоріями фахівців (підприємців, керівників освітніх організацій), які, зокрема вивчалися А. Бояринцевою, О. Бондарчук, О. Креденцер (5,6 балів проти 7,7 і 7,6 балів у середньому відповідно).

За результатами дисперсійного аналізу виявлені гендерно-вікові, освітньо-професійні та демографічні особливості розвитку самоефективності та її складових. Так, констатовано вищі показники самоефективності у досліджуваних, старших за віком (на рівні тенденції, $p = 0,08$). При цьому встановлені відмінності за окремими показниками складових розвитку самоефективності майбутніх фахівців залежно від їхньої статі, які, на нашу думку, свідчать про їх гендерну природу: жінки, живучи у більш контрольованому і жорстко структурованому світі, більше ніж чоловіки орієнтовані на те, щоби виконувати нормативні приписи щодо їх діяльності, в даному випадку, навчально-професійної. Саме тому вони характеризуються більшою обізнаністю з питань самоефективності та її ролі в діяльності фахівця соціальних служб, краще аналізують проблемні ситуації навчально-професійної діяльності, що потребують проявів самоефективності. Для

чоловіків же більше схвалюється самостійність, ініціативність, підкріплюються норми «антиемоційності», що й зумовлює їх більшу автономію і самоконтроль ($p < 0,01$).

Щодо освітньо-професійних характеристик досліджуваних виявлено відмінності в рівнях самоефективності досліджуваних майбутніх фахівців залежно від їх спеціалізації. У соціальних педагогів вищі показники самоефективності ніж у фахівців із соціальної роботи, а також у тих з них, у кого наявний досвід діяльності у сфері соціальної служби порівняно з тими, в кого такий досвід відсутній (на рівні тенденції, $p = 0,1$).

Стосовно демографічних характеристик (місця проживання досліджуваних) встановлено вищі показники самоефективності майбутніх фахівців жіночої, які проживають в селі та чоловічої статі, які проживають у місті (на рівні слабкої тенденції, $p = 0,2$).

Отримані результати в цілому свідчать про недостатній рівень самоефективності в значній кількості досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб і, як наслідок, про доцільність спеціально організованого психологічного навчання, яке забезпечить розвиток самоефективності в майбутніх фахівців соціальних служб у процесі професійної підготовки.

У третьому розділі «**Розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у формуальному експерименті**» наведено процедуру і результати формуального експерименту, спрямованого на розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

З урахуванням результатів теоретичного аналізу літератури та результатів констатувальної частини емпіричного дослідження, де виявлено проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, було визначено мету, завдання, принципи, умови проведення формуального експерименту, відображені у відповідній моделі (рис. 1), теоретично обґрунтовано та розроблено авторську програму розвитку самоефективності майбутніх фахівців.

До сприятливих психологічних умов розвитку самоефективності варто віднести: організацію спеціального соціально-психологічного навчання; орієнтація майбутніх фахівців на ціннісне ставлення до самоефективності та її розвитку, формування переконань щодо власної цінності, здатності управління подіями; формування мотивації успіху, спрямованості на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності; прагнення до особистісного саморозвитку, самоздійснення, саморегуляції емоційного стану, рефлексивних та прогностичних здібностей; розуміння можливостей і умов розвитку самоефективності фахівця як суб'єкта реалізації соціальної політики в складних умовах сьогодення; розвиток здатностей до проявів самоефективності у навчально-професійній діяльності, успішного і самостійного вирішенні проблем у сфері майбутньої професійної діяльності, цілеспрямованості й здатності управляти соціальним середовищем; потреба постійного особистісного і професійного зростання, розширення інформаційного, ділового та психологічного поля; впровадження інноваційних форм і методів у процес професійної підготовки майбутніх

фахівців; моделювання майбутньої професійної діяльності у закладах вищої освіти, якісна й ефективна співпраця з базами практики; досягнення вершин професійної зрілості як головної умови самореалізації особистості.

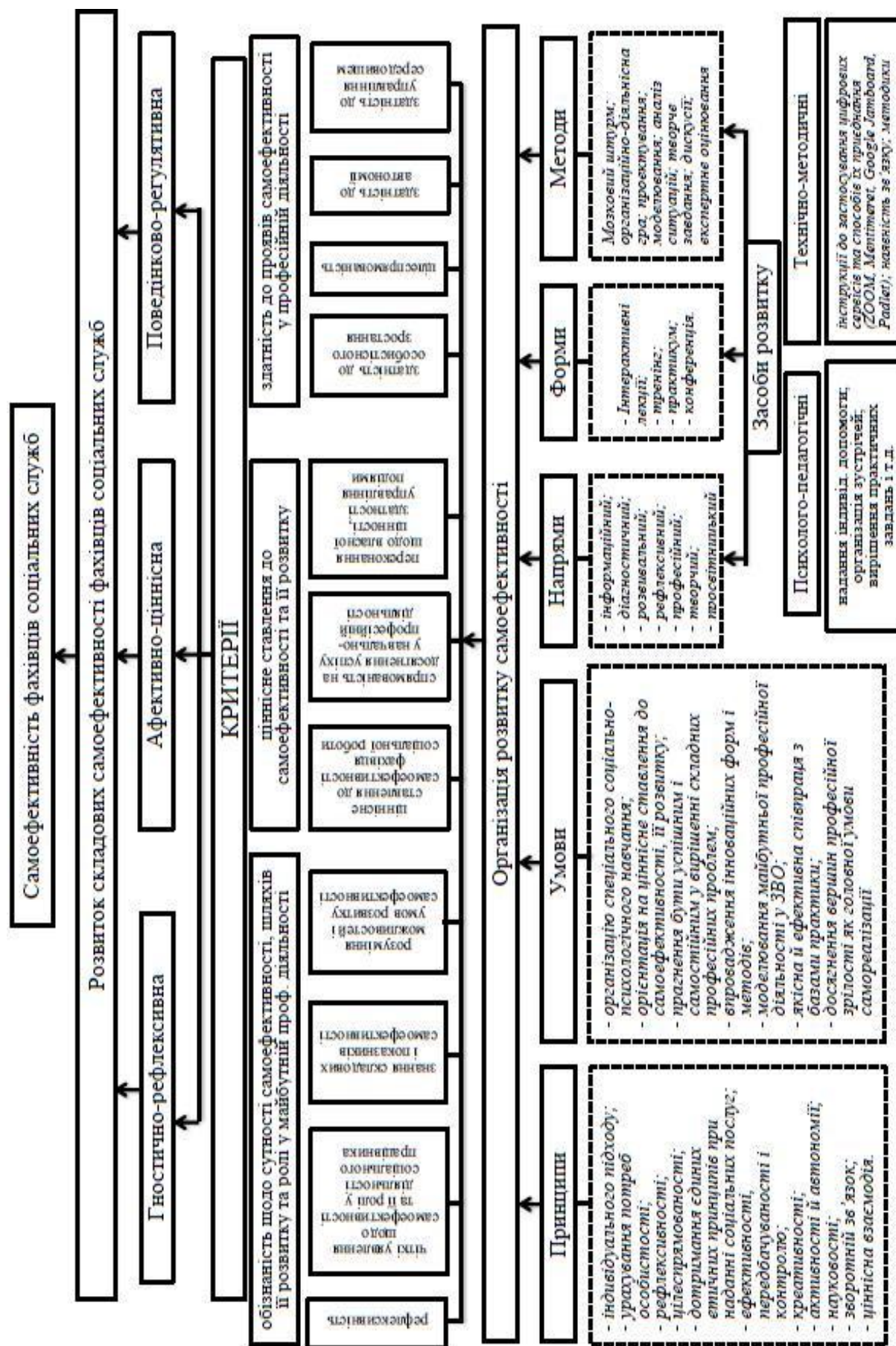

Рис. 1. Модель розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі професійної підготовки

Створення таких умов в закладах вищої освіти здійснюється шляхом впровадження в процес професійної підготовки психологічної програми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, побудованої на таких основних принципах: індивідуального підходу; урахування потреб особистості у самоорганізації, самоефективності й саморозвитку; признання пріоритету індивідуальності та самоцінності особистості; рефлексивності; цілеспрямованості; дотримання єдиних етичних принципів при наданні соціальних послуг; ефективності, передбачуваності і контролю; креативності; активності й автономії, науковості та ін.

Серед напрямів розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб виокремлено: інформаційний, діагностичний, розвивальний, рефлексивний, емоційно-регулятивний, ціннісно-мотиваційний, практико-орієнтований.

Презентовано програму тренінгу «Розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб», *мета* якої: сприяти розвитку впевненості (внутрішніх переконань) майбутніх фахівців соціальних служб, їх віри і здатності до професійної самореалізації у соціальній сфері (надання соціальних послуг різним категоріям населення) шляхом формування гностично-рефлексивної, афективно-ціннісної і поведінково-регулятивної складових самоефективності.

Завдання програми:

1) оволодіння фахівцями соціальних служб знаннями задля підвищення рівня їх обізнаності з питань самоефективності та шляхів її розвитку;

2) формування ціннісного ставлення до самоефективності та її розвитку (ціннісного ставлення до самоефективності фахівців соціальних служб, спрямованості на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності, переконань щодо власної цінності, здатності управління подіями);

3) сприяння здатності до прояву самоефективності у професійній діяльності завдяки впевненості у своїй здатності бути успішним у сфері соціальних служб (здатності до особистісного зростання, цілеспрямованості, здатності до автономії, управління середовищем, вирішувати складні професійні завдання, надавати соціальні послуги).

Програма розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб розрахована на 3 сесії (60 год. /2 кред. ЕКТС). *Перша сесія* спрямована на поглиблення обізнаності щодо сутності самоефективності, шляхів її розвитку та ролі у майбутній професійній діяльності. *Друга* – на формування ціннісного ставлення до самоефективності та розвитку спрямованості на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності, здатності управління подіями. *Третя* – забезпечує здатність до прояву самоефективності у професійній діяльності завдяки впевненості у своїй здатності бути успішним у сфері соціальних служб. Кожна сесія відповідно має свою специфіку й містить теоретичний та практичний компоненти, які дозволяють отримати інформацію, опанувати нові інструменти розвитку самоефективності та набутти досвіду їх використання у майбутній практичній діяльності. На заключному етапі процедура реалізації програми була уточнена з урахуванням умов реального

часу (пандемії COVID-19) у контексті підбору технічного та методичного забезпечення для роботи онлайн.

Апробацію програми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб проведено протягом 2018 – I половини 2020 рр. на базі Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У дослідженні взяло участь 54 майбутніх фахівців соціальних служб, з яких 28 осіб склали експериментальну групу (розділену на 2 підгрупи по 14 осіб у кожній для зручності проведення тренінгу, надання й отримання зворотного зв'язку від усіх учасників у придатних часових рамках) і 26 – контрольну.

В експериментальній групі реалізація програми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб проводилась відповідно до психологічних умов, принципів, методів і технік тренінгової роботи, що забезпечували цілісну й системну роботу, спрямовану на розвиток самоефективності учасників експериментальної групи та її складових.

У контрольній групі заняття здійснювалися традиційно, згідно вимог освітньо-професійної програми і навчального плану професійної підготовки майбутніх фахівців соціальних служб, при цьому було проведено лише два зрізи до і після формувального експерименту.

І в експериментальній, і в контрольній групах зрізи проводилися за тими самим методиками, що й на констатувальному етапі емпіричного дослідження. Статистичне опрацювання результатів апробації програми «Розвиток самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб» здійснювалося за допомогою програмного пакету SPSS, версія 23.0 для Windows. Використовувався критерій χ^2 для порівняння результатів між експериментальною і контрольною групами і G-критерій знаків для оцінювання статистичної значущості динамки результатів окремо в експериментальній і контрольній групах.

Аналіз результатів упровадження авторської програми засвідчив її ефективність у контексті розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Так, зокрема порівняльний аналіз результатів діагностичних зрізів до та після формувального експерименту в експериментальній групі зафіксував статистично значущі відмінності ($p < 0,01$), які відображають зниження кількості майбутніх фахівців з низьким (з 42,9% до 7,7%) та підвищення кількості учасників експерименту з високим (з 3,5% до 26,9%) рівнями розвитку самоефективності (табл. 2).

Щодо контрольної групи, то за результатами першого та другого зрізів констатовано незначну розбіжність між даними, які не є статистично значущими та в цілому не змінюють ситуацію щодо розвитку самоефективності та її складових.

Крім того, додатковим підтвердженням ефективності програми розвитку самоефективності є відповіді учасників експериментальної групи на питання анкети зворотного зв'язку, яка була запропонована їм після завершення формувального експерименту і в якій пропонувалося оцінити корисність тренінгу та його окремих елементів, а також можливість використання

здобутих компетентностей у майбутній професійній діяльності в якості фахівця соціальної служби.

Таблиця 2

Розподіл досліджуваних експериментальної та контрольної груп за рівнями розвитку самоефективності до та після формувального експерименту

Рівні розвитку самоефективності	Групи, кількість досліджуваних у %			
	До формувального експерименту (I зріз)		Після формувального експерименту (II зріз)	
	Контроль на група	Експериментальна група	Контрольна група	Експериментальна група
низький	38,5	42,9	38,5	7,7*
середній	53,8	53,6	50,0	65,4*
високий	7,7	3,5	11,5	26,9*

* – відмінності статистично значущі на рівні $p < 0,05$

Так, корисність програми 89,3% респондентів експериментальної групи оцінили як високу, а 10,7% – як дуже високу. Практично всі учасники експериментальної групи (96,4%) вказали на те, що будуть використовувати отримані знання, вміння, навички у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, реалізована в експериментальній групі програма сприяла розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі їх професійної підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні теоретично обґрунтовано й емпірично досліджено сутність, складові, особливості та умови розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі їх професійної підготовки, що дає підстави для наступних висновків.

1. За результатами теоретичного аналізу літератури виокремлено основні підходи до проблеми самоефективності особистості: *соціально-когнітивний* (самоефективність як усвідомлену здатність протистояти складним ситуаціям, впливати на ефективність діяльності і функціонування особистості в цілому); *психоаналітичний* (самоефективність як особистісну властивість, що містить не лише кількісний аспект, а й якісний; прагнення до самоактуалізації, впевненості людини у здатності підтримувати власну мотивацію, мобілізувати когнітивні ресурси та здійснювати дії, які необхідні для контролю над певними подіями); *біхевіористичний* (самоефективність залежить від сприятливих (несприятливих умов довкілля), що сприяють досягнути успіху); *суб'єктний* (самоефективність як власна активність людини, її здатність до самостійного вибору напрямку самовизначення, саморозвитку, самореалізації та ін.); *вчинковий* (самоефективність розглядають у зв'язку з аналізом вчинку, щодо дозволяє

виявити і реалізувати свій потенціал, досягнути максимально можливого на рівні розвитку власної психіки і себе як її суб'єкта); *компетентнісний* (самоефективність як властивість особистості, що характеризує її здатність управляти власним розвитком і діяльністю задля ефективного досягнення визначених завдань; здатність особистості до самостійного вибору напрямку самореалізації, формування позитивних аспектів психології особистості); *акмеологічний* (самоефективність як переконання людини щодо здатності знаходити своє місце у соціумі, самостійно управляти власною поведінкою та розвитком з метою бути продуктивною особистістю, досягнути вершин «акме»); *особистісно-діяльнісний* як підструктура свідомості, когнітивний механізм пов'язаний з самооцінкою, ступенем впевненості в успішному розв'язанні певних завдань, реалізації діяльності, самоставленням, рефлексією тощо); *технологічний* (самоефективність як «внутрішньої» психологічної детермінанти розвитку організаційної культури особистості) та ін.

В якості базового запропоновано акмеологічний підхід, у межах якого самоефективність розглядаємо як важливий чинник досягнення майбутніми соціальними фахівцями професійного «акме» у процесі роботи. Самоефективність при цьому вивчаємо з огляду на можливість її розвитку в спеціально організованому психологічному навчанні.

2. Визначено самоефективність майбутнього фахівця соціальних служб як упевненість (внутрішні переконання), віру і здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб і надання соціальних послуг різним категоріям населення

Виокремлено складові самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб: гностично-рефлексивну (критерій: обізнаність щодо сутності самоефективності, шляхів її розвитку та ролі у майбутній професійній діяльності, показники: рефлексивність; чіткі уявлення щодо самоефективності та її ролі у діяльності соціального працівника; знання складових і показників самоефективності; розуміння можливостей і умов розвитку самоефективності), ціннісно-афективну (критерій: ціннісне ставлення до самоефективності та її розвитку, показники: ціннісне ставлення до самоефективності фахівця соціальної роботи; спрямованість на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності; переконання щодо власної цінності, здатності управління подіями), поведінково-регулятивну (критерій: здатність до проявів самоефективності у професійній діяльності., показники: здатність до особистісного зростання; цілеспрямованість; здатність до автономії; здатність до управління середовищем).

Виокремлено проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб на макро- (рівні суспільства), мезо- (рівні соціальних служб і підготовки їх фахівців), мікро- (рівні особистості) рівнях аналізу.

3. За результатами емпіричного дослідження виявлено рівні та особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних

служб. Установлено недостатній рівень розвитку самоефективності та її складових у переважній кількості досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб. Особливо проблемною є поведінково-регулятивна складова, високий рівень якої визначено лише у кожного дванадцятого майбутнього фахівця соціальних служб.

Констатовано гендерно-вікові (стать, вік), освітньо-професійні (спеціалізація, курс навчання) та демографічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. Щодо гендерно-вікових характеристик: констатовано вищі показники самоефективності у досліджуваних старших за віком. При цьому жінки характеризуються більшою обізнаністю з питань самоефективності та її ролі в діяльності фахівця соціальних служб, краще аналізують проблемні ситуації навчально-професійної діяльності, що потребують проявів самоефективності. Для чоловіків більше схвалюється самостійність, ініціативність, підкріплюються норми «антиемоційності», що й зумовлює їх більшу автономію і самоконтроль.

Щодо освітньо-професійних характеристик досліджуваних виявлено відмінності в рівнях самоефективності досліджуваних майбутніх фахівців залежно від їх спеціалізації: у соціальних педагогів вищі показники самоефективності ніж у фахівців із соціальної роботи, а також в тих, з них, в яких наявний досвід діяльності у сфері соціальної служби порівняно з тими, у кого такий досвід відсутній.

Стосовно демографічних характеристик (місця проживання досліджуваних) установлено вищі показники самоефективності майбутніх фахівців жіночої статі, які проживають в селі та чоловічої статі, які проживають у місті.

4. Розроблено програму розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, реалізовану у форматі тренінгу, що складається з 3 сесій. Перша сесія спрямована на поглиблення обізнаності щодо сутності самоефективності, шляхів її розвитку та ролі у майбутній професійній діяльності. Друга – на формування ціннісного ставлення до самоефективності та розвитку спрямованості на досягнення успіху у навчально-професійній діяльності, здатності управління подіями. Третя – забезпечує здатність до прояву самоефективності у професійній діяльності завдяки впевненості у своїй здатності бути успішним у сфері соціальних служб. Апробація програми засвідчила її ефективність і доцільність щодо розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку самоефективності фахівців соціальних служб. У перспективі актуальним уявляється дослідження самоефективності працюючих фахівців соціальних служб. Важливо також дослідити психологічну готовність викладачів закладів вищої освіти до розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Onoprienko-Kapustina, N. V. (2018). Motivative factors of self-efficacy of future social service specialists. *Актуальні проблеми психології: збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України*, 9(11), 470-480, Київ; Ніжин : ПП Лисенко
2. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2019). Гендерно-вікова та освітньо-професійна специфіка самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Правничий вісник університету «КРОК»*, 36-37, 128-134. Київ : Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК».
3. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2019). Психологічні особливості самоефективності фахівців соціальних служб. *Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*, 9(12), 413-426, Київ: ПП Лисенко.
4. Onoprienko-Kapustina, N. (2020). Main theoretical approaches to the study of the problem of self-efficiency of a social services specialist's individuality. *Психологічний часопис*. С. Д. Максименко (Ред.). 6(1), 187-195. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України.
5. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2020). Зміст і складові самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*, 9(13), 540-549. Київ: ПП Лисенко

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2019). Поведінково-регулятивна складова самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти: Збірник матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф.*, 125-126. Київ: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». Відновлено з: <http://umo.edu.ua/konferenciji>
7. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2016). Психологічні проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі професійної підготовки. *Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти: Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 75-77. Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Відновлено з: <http://umo.edu.ua/konferenciji-ta-seminari>
8. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2018). Гностично-рефлексивна складова самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Психолого-педагогічне забезпечення громадської підтримки освітніх інновацій: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конференції*, 96-98. Київ : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. Відновлено з <http://umo.edu.ua/konferenciji>

9. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2017). Афективно-ціннісна складова самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, 84-85. Київ: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти». Відновлено з : <http://umo.edu.ua/konferenciji>.

10. Онопрієнко-Капустіна, Н. В. (2020). Самооцінка як індикатор самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. *Психологічний і педагогічний дискурс: наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова, факультет педагогіки і психології*, 2, 63-65. Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М.

Праці, які додатково засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Onoprienko-Kapustina, N. (2020). Self-efficacy development programme of future social services specialists: contents, procedures, testing online. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*. 38 (2), 170-175.

АНОТАЦІЇ

Онопрієнко-Капустіна Н. В. Психологічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб у процесі професійної підготовки. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено вивченню проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Розкрито психологічний зміст поняття самоефективність майбутніх фахівців соціальних служб (упевненість (внутрішні переконання), віру і здатність до професійної самореалізації фахівця у сфері соціальних служб і надання якісних соціальних послуг різним категоріям населення); виокремлено складові досліджуваного явища (гностично-рефлексивну, ціннісно-афективну, поведінково-регулятивну). Проаналізовано проблеми розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб на макро- (рівні суспільства), мезо- (рівні соціальних служб і підготовки їх фахівців), мікро- (рівні особистості) рівнях аналізу.

Емпіричним шляхом досліджено динаміку розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб. Встановлено недостатній рівень розвитку самоефективності та її складових у переважної кількості досліджуваних майбутніх фахівців соціальних служб. Констатовано гендерно-вікові (стать, вік), освітньо-професійні (спеціалізація, курс навчання) та демографічні особливості розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб.

Створено модель, обґрунтовано, розроблено та апробовано програму розвитку самоефективності майбутніх фахівців соціальних служб, доведено її доцільність та ефективність.

Ключові слова: самоефективність; розвиток самоефективності; професійні підготовка майбутніх фахівців соціальних служб; упевненість; віра; здатність до професійної самореалізації; орієнтація на успіх; рефлексивність; ціннісне ставлення до самоефективності; самоздійснення, розвиток самоефективності.

Оноприенко-Капустина Н. В. Психологические особенности развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб в процессе профессиональной подготовки. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 – педагогическая и возрастная психология. – Институт педагогического образования и образования взрослых имени Ивана Зязюна АПН Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена исследованию проблемы развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб.

В работе определена сущность понятия самоэффективность будущего специалиста социальных служб (уверенность (внутренние убеждения), вера и способность к профессиональной самореализации специалиста в сфере социальных служб и предоставления качественных социальных услуг различным категориям населения), выделены составляющие исследуемого явления (гностически-рефлексивная, ценностно-аффективная, поведенчески-регулятивная). Проанализированы проблемы развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб на макро- (уровни общества), мезо- (уровни социальных служб и подготовки их специалистов), микро- (уровне личности) уровнях анализа.

Эмпирическим путем исследована динамика развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб. Установлен недостаточный уровень развития самоэффективности и ее составляющих у подавляющего числа исследуемых будущих специалистов социальных служб. Констатированы гендерно-возрастные (пол, возраст), образовательно-профессиональные (специализация, курс обучения) и демографические особенности развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб. Создана модель, обоснована, разработана и апробирована программа развития самоэффективности будущих специалистов социальных служб, доказана ее целесообразность и эффективность.

Ключевые слова: самоэффективность; развитие самоэффективности; профессиональные подготовка будущих специалистов социальных служб; уверенность; вера; способность к профессиональной самореализации; орієнтація на успіх; рефлексивність; ціннісне ставлення до самоефективності; самореалізації, розвиток самоефективності.

Onoprienko-Kapustina N.V. Psychological features of the self-efficacy development of social services future specialists in the process of professional training. - Qualified scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for the degree of a scientific degree of the candidate of psychological sciences on a speciality 19.00.07 - pedagogical and age psychology - Ivan Zyazyun Institute of pedagogical education and education of adults of NAPS of Ukraine, Kyiv, 2021.

Thesis is devoted to the study of the problem of the self-efficacy development of social services future specialists.

The psychological meaning of the concept of self-efficacy of a future social services specialist (confidence (inner convictions), faith and ability to professional self-realization of a specialist in the field of social services and the provision of quality social services to various categories of the population) is revealed; the components of the studied phenomenon (gnostic-reflexive, value-affective, behavioural-regulatory) are singled out; The problems of development of self-efficacy of future specialists of social services at macro- (levels of society), meso- (levels of social services and training of their specialists), micro- (levels of personality) levels of analysis are analysed.

The self-efficacy development of social services future specialists' dynamics has been empirically studied. An insufficient level of development of self-efficacy and its components in the overwhelming number of researched future specialists of social services is established. Gender-age (sex, age), educational-professional (specialization, training course) and demographic features of the development of self-efficacy of future specialists of social services are stated.

A model has been created, a program for the development of self-efficacy of future social service specialists has been substantiated, developed and tested, and its expediency and effectiveness have been proved.

Keywords: self-efficacy; development of self-efficacy; professional training of future specialists of social services; certainty; faith; ability to professional self-realization; focus on success; reflexivity; value attitude to self-efficacy; self-realization, development of self-efficacy.

Підписано до друку 01.04.2021 р.
Формат 60x84 1/16. Умов. друк. арк. 0,9
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Друк цифровий. Зам № 397
Наклад 100 примірників.

Видавець Кушнір Г. М.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції: серія ІФ №31 від 26.01.2009 р.
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шота Руставелі, 1,
тел. (099) 700-47-45, e-mail: kgm.print@i.ua